
Die a priori en die a priori sintese in die Wysbegeerte

Heinrich Alt
Navorsingsgenoot
Departement Filosofie
Universiteit van die Vrystaat
BLOEMFONTEIN
heinricha64@gmail.com

Abstract

The a priori and a priori synthesis plays a fundamental role in philosophy. According to Kant, the principles of metaphysical thought cannot be derived from experience, because those principles transcend experience (“lying beyond experience”). Seeing that these principles are not derived from physics or empirical psychology, these principles seem to be a priori. According to Kant: “It is therefore cognition a priori, or from pure understanding and pure reason” (Kant, 2012:15). Kant went further and indicated that metaphysics was essentially about synthetic a priori propositions (Kant, 2012:22).

The question is whether a priori and a priori synthetic propositions exist in reality. Some philosophers have, for example, denied the existence of a priori synthetic propositions. Others did not. This article will give attention to these problems and will attempt to account for what role a priori and a priori synthetic judgements are playing in philosophy as well as in reformational philosophy. The distinction between intension and extension as well as the idea of the relative a priori will also be scrutinised.

Opsomming

Die a priori en a priori sintese speel 'n fundamentele rol in die Wysbegeerte. Volgens Kant kan die prinsipes van metafisiese denke nooit afgelei word van ervaring nie, want hierdie prinsipes transendeer ervaring ("lying beyond experience"). Aangesien hierdie prinsipes dus nie van fisika of empiriese psigologie afgelei kan word nie, is hierdie prinsipes a priori. Volgens Kant: "It is therefore cognition a priori, or from pure understanding and pure reason" (Kant, 2012:15). Kant gaan egter verder en dui aan dat metafisika essensieel te doen het met sintetiese proposisies a priori (Kant, 2012:22).

Die vraag is of a prioriese en a prioriese sintetiese proposies in die werklikheid bestaan. Sekere filosowe het, byvoorbeeld, die bestaan van a prioriese sintetiese proposisies ontken. Ander nie. Die artikel sal aandag gee aan hierdie problematiek en probeer rekenskap gee oor watter rol a prioriese en a prioriese sintetiese oordele speel in die wysbegeerte sowel as in die Reformatoriese wysbegeerte. Daar sal ook aandag gegee word aan die onderskeid tussen ekstensie en intensie en die idee van 'n relatiewe a priori.

1. Inleiding

Geen navorsingsprojek word benader vanuit 'n tabula-rasa posisie nie. Stilswyend moet die navorser toegee aan grondaannames om sodoende sy ondersoek moontlik te maak. In teoriekonstruksie word daar onderskei tussen 'n eksterne sienswyse en 'n interne sienswyse. Die eksterne siening behels die sosio-ekonomiese kondisies van teorievorming en die interne sienswyse betrek die logiese struktuur van 'n teorie. 'n Belangrike interne sienswyse betrek die fondasie van teoretiese proposisies wat bevestig kan word sonder verwysing na ander proposisies, veral empiriese proposisies (Mittelstrass, 1977:114). Hierdie klas van grondaannames betrek dus betekenisrelasies tussen nie-logiese konstantes van 'n bepaalde wetenskaptaal. Sinne wat in betekenisrelasie gebind word, word analitiesiteitspostulate genoem. Hierdie postulate is a priori.

Temas wat betrek word by die a priori probleem is o.a. die analitiese/sintetiese onderskeiding en die betekenis/verwysing onderskeiding. Laasgenoemde betrek die intensie-/ekstensie-onderskeid. In hierdie verband kan Quine en

Carnap beskou word as twee uiterstes. Quine is 'n anti-intensionalis, Carnap nie.

Nog 'n probleem wat opduik in die a priori probleem is die onderskeid tussen absolute en relatiewe a priori, d.w.s. die onderskeid tussen noodsaaklikheid en kontingensie. Dan ook die vraag na prinsipes. Friedman wys daarop dat die onderliggende filosofiese ontwikkelinge van die logiese empirisme gekwalifiseer word deur 'n Kantiaanse preokkupasie met 'n a prioriese raamwerk, waarbinne empiriese veronderstellinge 'n definitiewe betekenis besit. Hierdie a prioriese raamwerk vir empiriese kennis moes gespesifiseer word binne die formele logika van Frege en Russell. Friedman sê dan verder: "... although the logical positivists' preoccupation with the a priori did indeed thereby preclude them from using the history of science as a philosophical tool, this did not prevent them from recognizing the profound philosophical significance of conceptual revolutions in science" (Friedman, 1995:54). Van hier dus die relativering van die a priori.

Daar gaan vervolgens in hierdie artikel eerstens gekyk word na die onderskeid tussen die absolute en relatiewe a priori. Daarna sal aandag gegee word aan verskillende sienings oor die a priori. Aandag sal dan ook gegee word aan die onderskeid tussen ekstensie en intensie, gevolg deur die problematiek van die sinteties a prioriese oordele. Die a priori en die a priori sintetiese sal ten slotte ondersoek word binne die konteks van die Reformatoriese filosofie. Eerstens dan die onderskeid tussen absolute en relatiewe sienswyses van die a priori.

2. Die absolute en relatiewe a priori

Kant het die a priori as absoluut beskou. Stegmüller wys daarop dat dit Cassirer was wat 'n soepelheid in die a priori bepleit het (Stegmüller, 1976:217). Dit het egter nie die empiristiese siening verhoed dat geen teorie immuun is teenoor ervaring nie. Stegmüller wys daarop dat indien die Kantiaanse konseptuele apparatuur toegepas word op sy strukturalistiese teoriekonsep, sal die element K van 'n teorie $T = \langle K, I \rangle$ as die a prioriese komponent van so 'n teorie kon uitmaak in die sin dat solank iemand in hierdie teorie glo, hierdie komponent onveranderd bly. Stegmüller verduidelik die teorie konsep $T = \langle K, I \rangle$ soos volg: "A theory $T = \langle K, I \rangle$ consist of a fundamental mathematical structure K as well as a set I of intended applications characterized only by a set I_0 of paradigm examples and, thus, by and large open." Hy sê dan verder: "The acceptance of such a theory is an *all-or-nothing decision* in the sense that we decide to apply the mathematical formalism to at least the

paradigm examples” (Stegmüller, 1976:236). Hier kry ons dus ’n kombinasie van veranderinge op die empiriese vlak, gekoppel aan ’n konstante term K. Dit is die normale verloop van wetenskap.

In die wetenskaplike revolusie word die spanning op empiriese vlak verskuif na die a prioriese vlak. Die vervanging van een teorie met ’n ander betrek in hierdie verband ’n belangrike vraag, naamlik: wat is die verwantskap tussen die a prioriese komponent van ’n teorie en die ander teorie wat die vorige teorie vervang? Hierdie probleem verwys na die onderskeid tussen absolute en relatiewe a priori (Stegmüller, 1987:218).

Hierdie vraag oor die relatiewe a priori betrek die progressie in die wetenskap. Progressie beteken dat daar aandag gegee moet word aan die geskiedenis van die wetenskap, geskiedenis van die filosofie en die essensiële interaksie tussen hulle. Friedman verduidelik hierdie laasgenoemde opmerking aan die hand van die ontwikkeling van fisiese dinamika. Dit beteken dat die verskynsel van fisiese dinamika o.m. nie los gesien kan word van die idee van ’n relatiewe a priori nie.

Die verskynsel van fisiese dinamika sal nie verder ontgin word nie, want dit is nie heeltemal die tema van die artikel nie. Daar sal nou eerder gefokus word op die verskillende sienings van die a priori.

3. Verskillende sienings oor die a priori

Carnap wys daarop dat indien iemand op ’n gegewe vlak gekonfronteer word met ’n sekere empiriese situasie word die situasie op ’n spesifieke wyse gehanteer en nie op ’n ander wyse nie. Hierdie hantering hang af van sekere formele proposisies in die aktuele proses van denke (cognition), sowel as die korresponderende konstruksionele sisteem wat sy rekonstruksie is. Carnap skryf: “Thus each constructional step can be envisaged as the application of a general formal rule to the empirical situation of the level in question” (Carnap, 1967:162). Hierdie ‘general rules’ word deur Carnap beskou as a priori, want die konstruksie en die kennis van die objek is logies afhanklik van hierdie “general rules”. Carnap wys verder daarop dat kennis van hierdie reëls berus op abstrahering van reeds gevormde of gekonstrueerde ervarings.

Wanneer Carnap skryf oor die doelwitte van die wetenskap, word daar ’n onderskeid getref tussen die konstruksie van objekte (eerste doelwit) en die ondersoek na die nie- konstruksionele eienskappe en relasies van die objekte. Hy skryf verder: “The first aim is reached through convention; the

second, however, through experience” (Carnap, 1967:289). Carnap maak dan die volgende konklusie, naamlik dat: “In the view of construction theory, there are no other components in cognition than these two, the conventional and the empirical; thus, there is not synthetic a priori” (Carnap, 1967:289). Die sintetiese a priori sal egter later hanteer word.

’n Beswaar wat teen alle empiriste ingebring kan word, is dat dit onmoontlik is om van empiriese prinsipes rekenskap te gee deur ons kennis van noodsaaklike waarhede, want soos Hume aangedui het, kan geen algemene proposisie se geldigheid deur aktuele ervaring logies bewys word nie: “The fact that a law has been substantiated in $n-1$ cases afford no logical guarantee that it will be substantiated in the nth case also, no matter how large we take n to be” (Ayer, 1986:100).

As dit kom by die a priori, dan glo Ayer dat die a priori nie bestaan in die empiriese werklikheid nie. Die a priori word geassosieer met logiese proposisies. Hulle geldigheid word nie toegeskryf aan empiriese verifikasie nie (Ayer, 1986:100). Verder handhaaf Ayer ’n absolute siening van die a priori.

Wanneer die onderskeid tussen analitiese en sintetiese oordele betrek word, dan is die proposisies analitiese wanneer hul geldigheid afhang van die definisies van die simbole wat dit bevat en sintetiese wanneer hul geldigheid gedetermineer word deur ervaringsfeite (Ayer, 1986:105).

Daar is twee maniere waarop analitiese proposisies nuwe kennis kan gee: Ayer stel dit soos volg: “We see, then, that there is a sense in which analytic propositions do give us new knowledge. They call attention to linguistic usages, of which we might otherwise not be conscious, and they reveal unsuspected implications in our assertions and beliefs” (Ayer, 1986:106).

Om te sê dat proposisies a priori waar is, is om te sê dat dit ’n tautologie is. Tautologieë dien as gids vir ons in die empiriese soeke na kennis, maar in sigself dien dit geen informasie oor enige toestand van sake nie. Daar kan egter geen a-prioriese kennis van die werklikheid wees nie (Ayer, 1986:115).

Popper wys daarop dat empiriese kennis (observasie) sonder ’n verwysingsraamwerk (“a frame of expectations”) onmoontlik is (Popper, 1989:47). A priori gaan hier gepaard met ’n verwagting om ’n reëlmatigheid te vind. Hy verwys hier na ’n psigologiese of genetiese a-prioriese verwagting. Hierdie psigologiese a-prioriese instinktiewe verwagting korrespondeer volgens Popper met Kant se kousaliteitswet wat deel is van ons mentale uitrusting en wat a priori geldig is. Hierdie verwagtinge om reëlmatighede te vind is ook logies a-priories. Dit gaan alle observasionele kennis logies

vooraf: "It is logically prior to all observational experience, for it is prior to any recognition of similarities, as we have seen; and all observation involves the recognition of similarities (or dissimilarities)" (Popper, 1989:48).

Ons herkenning van gelyksoortighede is nie a priories nie. Dat die intellek natuurwette afdwing op die natuur is vir Popper korrek, maar dat hierdie wette noodsaaklik waar is, is vals. Popper sê verder: "Because by a great effort, by trying hard and making many mistakes, we may sometimes, if we are lucky, succeed in hitting upon a story, an explanation, which saves the phenomena, perhaps by making up a myth about invisibles, such as atoms or gravitational forces, which explain the visible" (Popper, 1989:95).

Dit is duidelik dat vir Popper die a priori nie op empiriese vlak bestaan nie. Dit is slegs ons verwagting om reëlmatighede te vind wat nie net logies a priories is nie, maar ook geneties en psigologies a priories is.

Vir Kripke moet "a prioriese waarheid" relatief tot 'n persoon gebruik word, want dit bepaal of a prioriese kennis empiries geken kan word. As a prioriese kennis beskou word as waar indien dit op die basis van a prioriese bewyse rus, beteken dit dat a prioriese kennis empiries kan wees indien dit nie a priories bewys word nie. Kan 'n mens dus a prioriese kennis empiries ken? Kripke sê dat dit moontlik is. 'n Voorbeeld van a prioriese kennis wat empiries geken kan word, is wanneer 'n rekenaar vir ons uitwerk dat 'n sekere getal priem is (Kripke, 1980:35).

A priori en noodsaaklikheid is nie vir Kripke sinoniem nie. Dit beteken dat ons nie kan sê dat alles wat noodsaaklik is a priories is nie en omgekeerd. Die rede hiervoor is dat noodsaaklikheid en a priori twee verskillende begrippe is. Kom ons kyk na 'n voorbeeld. Is dit 'n noodsaaklike waarheid dat 'n stok S een meter lank is op tydstip t? Iemand wat glo dat a prioriese kennis noodsaaklik is, mag dink dat dit wel die geval is, want "stok S is een meter lank by t" is per definisie noodsaaklik waar. Kripke meen dat hierdie definisie nie die betekenis van "meter" deurgee nie, maar dat die verwysing net vasgestel word. Daar is vir Kripke 'n intuïtiewe verskil tussen die frase "een meter" en die frase "lengte van S by t". Die eerste frase dui 'n sekere lengte aan in alle moontlike wêreldes. In die aktuele wêreld is dit die lengte van stok S by t. Die frase "een meter" is nie sinoniem met die frase "die lengte van S by punt t nie", maar eerder dat ons die verwysing van die frase "een meter" bepaal het deur te stipuleer dat "een meter" die aanduiding van die lengte is wat feitelik die lengte van S by t is. Daarom is dit nie 'n noodsaaklike waarheid dat S een meter lank is by t nie. Onder sekere omstandighede kon S 'n ander lengte gehad het. Die aanduiding is streng ("een meter") en die ander een nie (die lengte van S by t). Die betekenis van een meter is a priori, die verwysing nie

(Kripke, 1980:55, 56). Kripke sê verder: “Well, if the thesis that all a priori truth is necessary is to be immune from this sort of counterexample, it needs to be modified in some way. Unmodified it leads to the confusion about the nature of reference” (Kripke, 1980:63).

4. Ekstensie en intensie

Carnap wou wegdoen met die idee dat linguistiese uitdrukkings konkrete en abstrakte entiteite benoem. In die plek hiervan tref hy ’n onderskeid tussen ekstensie en intensie. In sy intensionele semantiek is dit egter nie duidelik of hierdie onderskeid net nominaal is nie. Wat ookal die geval mag wees, eienskappe is die intensionele objekte van predikate. Die korresponderende klasse is die ekstensie van predikate. Op grond hiervan kan onderskei word tussen die ekstensionele en intensionele Platonisme. Gemeenskaplik aan beide sisteme is dat hulle verwys na nie-konkrete objekte, d.i. na klas- en eienskap veranderlikes. Empirisme bejeën abstrakte entiteite met agterdog. ’n Nominalistiese taal het ook nie gewerk nie en sodoende het Carnap probeer om hierdie ontologiese veronderstellings te reduceer na suiwer linguale entiteite. Linguale entiteite is dus objektief reël, maar kan dan ook nie beskou word as dinge nie.

Die analitiesiteitsbegrip vorm die grondleggende begrip vir die intensionele semantiek. Quine het ook hierdie intensionele begrippe as onduidelik afgekeur. Hy is nie daarteen dat ’n mens in die taalsisteem L betekenispostulate invoer en dan deur middel van hierdie postulate die begrip “analities in L” definieer nie. ’n Mens kan egter nie tot hierdie eksplikate ’n eksplikandum aflei nie. Dit is vir Quine onmoontlik om die feitlike komponente en betekenis-komponente deur middel van sinne te verdeel.

Quine probeer te velde trek teen Carnap se linguistiese objektiwiteit deur sy *onbepaaldheidsteorie van translisie*. Translisie word hier verstaan as ’n uitdrukking van dieselfde taal-neutrale betekenis in verskillende tale. Die intensionalistiese tradisie (Kant na Carnap) gee aan taal-neutrale betekenis objektiewe waarde. Sentraal in hierdie problematiek staan die relasie van translisie. Hierdie relasie is belangrik, want dit voorsien interlinguistiese identiteitskondisies wat intensionalistiese identiteitskondisies intensionaliseer. Intertranslisie bring die denker op die spoor van gewone pre-teoretiese intuïesies oor linguistiese strukture. Hierdie relasies voorsien ons van interlinguistiese identiteitskondisies wat intensionele proposisies individualiseer wat dan rekenskap gee van ons pre-teoretiese intuïesies oor linguistiese struktuur.

Die totaliteit van linguistiese bewyse elimineer nie volgens Quine onvergelykbare translasië handleidings nie. Hierdie siening word ontwikkel in die situasie wat Quine noem radikale translasië. Radikale translasië word dan gesien as die beperkte geval van aktuele translasiës, d.i. die geval waar historiese verskille tussen die tale en die kulturele verskille tussen die sprekers maksimaal is (Katz, 1990:181).

Quine se argument vir “indeterminacy of translation” kan soos volg herkonstrueer word: Gegee dat “Two Dogmas of Empiricism” die moontlikheid van ’n linguistiese universele sinonimie relasie kanselleer, dan kan daar geen identiteitskondisies vir intensionele objekte bestaan nie. Dan sal ook die gedagte van ’n linguistiese neutrale betekenis wat die algemene sin en inhoud van ’n sin en sy translasië dien, uitgeskakel moet word. Daar bestaan vir Quine geen parallel tussen semantiek gesien in tradisionele intensionalisme en ’n bona fide wetenskap soos die fisika nie. Die verskil is dat Fisika objekte bestudeer en volgens Quine net gekonfronteer word met die probleem van onderdeterminasie (underdetermination). In die semantiek is daar geen objekte wat bestudeer word nie en sodoende kan daar geen bewyse wees om kontroles te voorsien op analitiese hipoteses en om objektiewe sin te maak oor rasionale keuses tussen hierdie teorieë van betekenis nie. Die beperking van aktuele data vir radikale translasië maak die onbepaaldheid van aktuele translasië moontlik (Katz, 1990:186).

Vir Katz is Quine se argumente in die geval van definisie en logika oortuigend. Wat die linguistiek betref, nie. Quine slaag nie daarin om aan te dui dat die verklaring van analitiesiteit en sinonimie in linguistiek faal nie.

Sonder om hier in detail in te gaan wys Katz daarop dat ’n paradigmaverskuiwing plaasgevind het vanaf die substitusie-kriteria definisie in taksonomiese grammatika na teoretiese definisies in generatiewe grammatikas. Dit is iets waarmee Quine skynbaar nie rekening gehou het nie. Die metateorie vir generatiewe grammatikas open die moontlikheid vir taal-onafhanklike definisies van taal-neutrale konsepte. Hierdie definisies verantwoord ook aan Quine se vereiste, naamlik, dat ’n definisie vir ons moet aandui watter eienskap toegevoeg moet word aan ’n sin wanneer dit as analities gemerk word. Katz stel dit soos volg: “The definition says that the property of being analytic is that of having a redundant predication – the referential upshot of which is that the truth conditions of the sentence (on its analytic sense) are automatically satisfied once its terms take on reference” (Katz, 1990:192).

Die sirkulariteit wat Quine ten toon stel in ’n poging om sinonimie en analitiesiteit op die basis van ’n substitusie kriteria te definieer, kan dus gesien word as ’n

produk van 'n toepassing van 'n onvoldoende definisionele paradigma op die teorie van betekenis (Katz, 1990:189).

Hierdie nuwe metateorie van generatiewe grammatika open egter 'n weg na die moontlikheid van gegewe taalonafhanklike definisies van taal neutrale konsepte wat dan taal-spesifieke definisies soos betekenis-postulate vermy. Tog is dit so dat daar 'n ooreenkoms tussen Quine en Chomsky is. Volgens Katz is beide hierdie denkers naturaliste en sodoende empiriste. Indien daarmee rekening gehou word dat empirisme glo dat alle kennis gegrond is op sintuiglike ervaring en dat dit kennis van natuurlike objekte is, kan dit in Chomsky se geval soos volg verduidelik word: "Chomsky certainly thinks this, since he thinks that our linguistic knowledge comes from the information we get, internally, from our innate linguistic structures and, externally, from the speech to which we are exposed as language learners; he thinks that linguistics is about our biological capacity for language, our language faculty in the form of a neural organ, and physical instances of speech which are the data for acquiring such a faculty" (Katz, 1990:318).

Die nie-naturalistiese benadering van Katz wil linguistiek konstrueer as 'n a priorië dissipline. Die filosofiese probleem rondom linguistiek betrek die a priorië prinsipes wat behoort aan die basis van die dissipline (Katz, 1990:319).

5. Sinteties a priorië oordele

In die teoretiese filosofie van Kant onderskei Stegmüller tussen 'n regressiewe argument (verwysend na Kant se *Prolegomena*) en 'n progressiewe argument (verwysend na Kant se *Critique of Pure Reason*). Die eersgenoemde argument volg onder 'n bestaans-voorveronderstelling, naamlik dat ons 'n natuurwetenskap kry (byvoorbeeld Newton se Meganika) wat nie net as geldig beskou word nie, maar as 'n gegewe feit geld. In die tweede argument geld hierdie bestaansvoorstelling nie meer nie. Hier word eerder 'n metateoretiese begronding verkry vir die bestaansargument van Newton se Meganika.

Kant het volgens Stegmüller die a priori geëlimineer. Hy verwys hierna as Kant se teorie van a priorië eliminasië. Die prinsipes wat in hierdie klas bevind word, is sinteties a priorië prinsipes. Dit kan ook die prinsipes van strukturele reduksie genoem word. Hierdie prinsipes kan op twee maniere geformuleer word. Eerstens as metafisiese prinsipes oor die strukture van moontlike wêreldes, of as metateoretiese prinsipes oor die moontlike strukture

van hipoteses (d.i. wetenskaplike teorieë). Met betrekking tot hul formele aard, stem die sintetiese a prioriese prinsipes van die eerste kategorie met Carnap se betekenis postulate of analitiese postulate ooreen. Hier gaan dit oor die afgrensing van die logiese moontlike (wat korreleer met die postulate van die formele logika) na die kleiner omvang van die analitiese moontlike (betekenis postulate). Sinteties a prioriese verskil van betekenispostulate: laasgenoemde karakteriseer die analitiese meer noukeurig en kan nie die klas van analitiese stellings oorskry nie. Die sinteties a prioriese prinsipes van strukturele reduksie onderskei die omvang van die a prioriese moontlike van die groter omvang van die analitiese moontlike. Betekenispostulate is gebaseer op die konvensie van die sin van linguïstiese uitdrukkings; sinteties a prioriese prinsipes berus op onmiddellike insigte wat nie na linguïstiese intuïties gereduseer kan word nie (Stegmüller, 1977:104).

In Kant se geval kan gesê word dat die sinteties a prioriese prinsipes van strukturele reduksie die klas van moontlike wetenskaplike teorieë oor ruimte, tyd, ding, gebeure en wet die struktuur van Newtoniaanse teorie afgrens, d.w.s. afgrens tot teorieë van Newtoniaanse struktuur. Niks is a priori indien dit nie hierdie struktuur besit nie. Slegs die werklike wêreld van Newtoniaanse struktuur is moontlik (Stegmüller, 1977:114).

Sintetiese a prioriese prinsipes is egter nie voldoende om 'n teorie te begrond nie, dit is slegs moontlik met die wisselwerking tussen die sinteties a prioriese en empiriese kennis. Dit beteken dat a prioriese eliminasië voorsien word van empiriese eliminasië (Stegmüller, 1977:115).

Hedendaagse wetenskapsteoretici aanvaar nie dat daar een teorie (byvoorbeeld, Newton) is wat uitgesonder kan word as die geldige teorie en dat dit geëkstrapoleer kan word as geldig vir alle tye nie. Daar bestaan nie 'n teorie wat alle verskynsels van die werklike wêreld verklaar nie. Teorieë van die natuurwetenskappe bly altyd hipotetiese veronderstellings. Al sou daar eendag 'n teorie ontdek word wat beide waar en universeelgeldend is, is die insig in die geldigheid van so 'n teorie onmoontlik.

Is Stegmüller se metode van bevestiging in prinsipe onaanvaarbaar? Miskien vir die hedendaagse wetenskapsfilosowe, maar hulle sienswyse kan ook nie werklik bewys word nie: "It would be difficult to imagine such a proof of the correctness of a metatheoretical assertion which concerns all conceivable possibilities of establishment of the theories of the various individual sciences and which denies all such possibilities of establishment" (Stegmüller, 1977:128).

Die Kantiaanse metode van bewysvoering is net so dogmaties as die hedendaagse wetenskapsteoretiese bewysvoering. Die intellektuele moontlikheid bestaan nog dat 'n teorie wat verskil van teorie N, op 'n definitiewe manier bevestig kan word, d.w.s. dat dit herken word as waar deur middel van sinteties a prioriese insigte plus ervaring. Indien daar met die hedendaagse wetenskapsteoretici saamgestem word dat alle wetenskaplike teorieë hipoteties is, dan hoef die a priories sintetiese oordele nie noodwendig agtergelaat te word nie. Wanneer die epistemologiese status van sinteties a prioriese kennis buite rekening gelaat word, dan kan dit as metodologiese prinsipes aanvaar word. Dan het Kant vir die eerste keer die vraag aan die orde gestel, naamlik watter soort van metodologiese prinsipes onderlê 'n wetenskaplike teorie soos Newton se Meganika? Aangesien hierdie metodologiese prinsipes nie empiries bewysbaar is nie en ook nie logies bewysbare bewerings is nie, kan hierdie a prioriese bepalinge gekarakteriseer word deur middel van die sinteties a prioriese predikate.

Quine sal hier van Stegmüller verskil. Hy is 'n voorstander van die naturalistiese epistemologie. Hy meen dat die kennis van wetenskaplike metodologie a posteriori kennis is. Die prinsipes bevat inligting oor daardie deel van die natuur wat begeleidend is in die ondersoek van die natuur: "They are the products of natural science practiced on instances of its own practice" (Katz, 1990:298). Die prinsipes is meer algemeen as die empiriese resultate van gewone ondersoeke in die natuurwetenskappe, maar verskil nie werklik in epistemologiese status nie.

Hiermee sal Katz verskil. Die basis vir die aanvaarding van die kriteria wat gebruik word om rekenskap te gee van die aanvaarding van wetenskaplike aannames kan nooit die produk wees van partikuliere empiriese ondersoeke nie. Dit lei tot dubbelsinnigheid, want daar bestaan geen rede om prinsipes as aanvaarbaar aan te dui, indien hulle reeds aanvaarbaar is nie. Die prinsipes van wetenskaplike ondersoek word gesien as sinteties a prioriese kondisies vir die aanvaarding van kennisaannames.

Die naturalistiese reaksie, naamlik dat verduideliking iewers tot 'n einde moet kom oortuig ook nie, want alhoewel filosofiese verduideliking grense bereik, beteken dit dat so 'n verduideliking iewers begin het. Die eindpunte is nie altyd duidelik nie, want 'n fundamentele prinsipe is nie altyd absoluut nie. A prioriese sintetiese kondisies op wetenskaplike teorieë kan dus geken word wat noodsaaklike "synthetic property identities" betrek, d.i. dieperliggende kondisies wat meer reflekteer as die kontingente relasies wat geleer word van a posterioriese ondersoeke.

Stegmüller (1977:74-75) identifiseer vyf kenmerkende eienskappe van sinteties a prioriese proposisies:

- Al hierdie proposisies is waar.
- Die proposisies se waarheid kan definitief bevestig word.
- Hierdie proposisies kan nie bewys word met die hulp van die apparatuur wat voorsien word deur elementêre formele logika nie. Proposisies van hierdie aard word deur Kant as 'sinteties' aangedui.
- Die proposisies wat betrek word het 'n feitlike (*factual*) inhoud wat beteken dat hierdie proposisies iets sê van die werklikheid en sodoende ook iets sê oor dinge en gebeure wat objekte van ons sinlike persepsies en observasies is.
- Ten spyte van bogenoemde eienskap, is die waarheid van hierdie proposisies nie gebaseer op ervaring nie. Dit beteken dat sinlike persepsies en observasies nie altyd noodsaaklik is om insig in die waarheid van bogenoemde proposisies te kry nie. Kant het hierdie proposisies a priori proposisies genoem.

Watter impak het bogenoemde vyf onderskeie eienskappe op die Reformatoriese wysbegeerte?

6. Die rol van die a priori en die a priori sintetiese in die Reformatoriese filosofie

Die a priori speel 'n sleutelrol in die verstaan van wat die modale aspekte van die werklikheid is. Hierdie onderwerp betrek o.m. die volgende vraag. Is die modale aspekte van die werklikheid eienskappe van entiteite? Veronderstel dat verskillende entiteite verskillende eienskappe besit, byvoorbeeld die eienskap van vierkantigheid (die vierkantigheid van 'n kamer, die vierkantigheid van 'n tafel, ens). Die vraag is of hierdie "vierkantigheid" dit moontlik maak om te praat van dieselfde ruimtelike eienskap in verskillende instansies (instances)? As die aard van ruimtelikheid ("spatiality") niks meer as individuele instansiasies is nie, dan is dit onmoontlik dat dieselfde eienskap universeel toegevoeg kan word aan alle moontlike vierkantige entiteite. Dit beteken dat die verstaan van die uitdrukking "eienskap van 'n individuele ding" veronderstel dat iets meer fundamenteel ter sprake is: "... something with an inherent universality of scope transcending merely being a property of an individual thing" (Strauss, 2006:65).

Bogenoemde bring ons by Dooyeweerd se siening dat die modale aspekte van die werklikheid behoort aan 'n onderskeie ("distinct") dimensie van die skeppende realiteit. Dit bring ons by die belangrike punt wat Strauss uitlig:

“The modal aspects are seen as the *a priori ontic conditions* making possible the many-sided existence of concrete (natural and social) entities. They form the *universal cadres* within which concrete entities and events function” (Strauss, 2006:65; Strauss, 2009:393).

Kant (en Popper) se idee dat die mens natuurwette afdwing op die natuur is daarom nie korrek nie. Kant het nie ’n ontiese universaliteit aanvaar nie. Vir Kant was dit die menslike subjek self wat die chaotiese sensoriese impressies in ervaring orden deur die a prioriese vorme van die intuïsie (van tyd en ruimte) en van sy twaalf kategorieë van verstaan (“understanding”). Laasgenoemde epistemologiese benadering vorm egter ’n probleem, want hoe is dit moontlik dat ’n mens deur rasonale insig wette kan formuleer wat die funksionering van die entiteite wat ervaar word, beskryf? Strauss (2000:30) haal ook vir C.F. von Weizsacker (1972:128) aan om dieselfde probleem soos volg te formuleer: “What is nature, that it must obey laws which man could formulate with his understanding?” Hier is beslis iets wat ontbreek en in hierdie verband beklemtoon Strauss die volgende: “Once the ontic universality of modal aspects – such as the quantitative, the spatial and the kinematic – is properly understood, all these views will have to concede that these aspects are not mere “modes of thought” but that in an ontic sense they co-condition the existence of concrete entities and processes functioning within them. Therefore it is not mysterious at all that a theoretical insight into the nature of arithmetical laws, spatial laws, laws of motion, and physical laws ... relates to “the real world” because these *modal laws* are co-conditioning the real world!” (Strauss, 2006:67, 68; Strauss, 2009:70).

Kan die aspekte egter as onties beskou word indien dit gesigshoeke is van ’n subjek? Dit sal onmoontlik wees van iemand om die werklikheid vanuit ’n bepaalde gesigshoek (getal, ruimte, fisies, ens.) te benader, indien hierdie aspekte nie self in die realiteit bestaan as ontiese a prioriese gegewens nie. Modale aspekte is daarom terselfdetyd bestaansmodusse (“modes of being”) en verklaringsmodusse (“modes of explanation”). Dit is belangrik om kennis te neem dat in hul (die aspekte) ontiese sin is die aspekte bestaansmodusse en sodra (modale) abstrahering plaasvind, dien die aspekte as verklaringsmodusse (Strauss, 2006:68; Strauss, 2009:394).

Die verklaringsmodi is daarom tegelyk a priories epistemies en a priories onties.

Wat dan van die sinteties a priori stellings? Wat die a prioriese sintetiese oordele betref moet daar rekening gehou word met Stegmüller se siening van strukturele reduksie. Ons kan dit moontlik veralgemeen en sê dat niks a priori kan wees indien dit nie ’n bepaalde struktuur besit nie. Stegmüller sê

verder: "Indeed every scientific statement which contains simultaneously an unrestricted 'all' assertion and an unrestricted existence assertion is of this kind. The problem of establishment remains the same; it has its counterpart in the two analogous potential possibilities of error: the rejection of true hypotheses and the acceptance of false ones" (Stegmüller, 1977:132).

Volgens Strauss is dit duidelik dat die sinteties a priori stellings niks meer is as stellings van modale universaliteit nie. Na aanleiding van Stegmüller (1977:75) se siening ("essential features") van die sintetiese a prioriese stellings, wys Strauss daarop dat die universaliteit van 'n modale aspek 'n stand van sake ("matter of fact") is wat sy waarheid bevestig deur aan die een kant die formele logika te transendeer, maar aan die ander kant (omdat modale aspekte nie geobserveer kan word soos entiteite nie) om insig te bekom in hul modale universaliteit wat nie afhanklik van "observasies" is nie (Strauss, 2009:424). So kan die sintetiese a prioriese stellings in 'n Reformatoriese sin verstaan word. Dit is daarom niks meer en minder as die verskynsel van modale universaliteit nie.

Ten slotte kan die volgende opmerkings gemaak word binne die konteks van die Reformatoriese wysbegeerte en wat verder ontgin kan word.

Eerstens die feit dat Quine neutraal linguïstiese betekenisse teenstaan. Katz trek hierteen te velde, sodat die linguïst vry is om die bestaan van betekenisse te veronderstel net soos natuurwetenskaplikes veronderstel dat daar feite en wette is om te ontdek. Die probleem is dat die linguïstiese aspek as bestaanswyse ontken word wat daartoe aanleiding gee dat Quine die taal sien as 'n *sosiale* kuns. Ook Chomsky se siening dat taal 'n *biologiese* aangeleentheid is, kan nie 'n korrekte beskouing van taal heeltemal regverdig nie. Alhoewel Quine in sy *Two Dogmas* aangedui het dat die analitiese nie begrond kan word deur die semantiese nie, is dit Katz wat die onherleibare aard van die logiese en die linguïstiese veronderstel in die onderskeid wat hy bepleit tussen die sintaktiese en die semantiese in sy "proto teorie".

Tweedens is dit Kripke se intuïtiewe onderskeid tussen "een meter" en "die lengte van S by t". Hierdie onderskeid van Kripke verwys implisiet na Strauss se onderskeiding tussen logies-empiriese analitiese en logies-empiriese sintetiese. Slegs op die basis van die geïmpliseerde analitiese struktuur van 'n proposisie kan iemand sinteties gespesifiseerde predikate toepas. Om gewig te hê is 'n analitiese implikasie in die begrip van 'n fisiese liggaam. Om 'n spesifieke gewig te hê kan slegs van 'n liggaam gepredikeer word in 'n logies-empiriese sintetiese sin. Die logies-empiriese analitiese oordele

is noodsaaklik en a priori, terwyl die logies-empiries sintetiese verskillende opsies ooplaai (Strauss, 1982:146). Logies-empiries analitiese oordele sal egter verskil binne verskillende paradigmas.

7. Konklusie

Die modale aspekte van die werklikheid speel 'n belangrike rol in die verstaan van die a priori en die a priories-sintetiese aard van bepaalde oordele. Die aspekte kan beskou word as onties a priories en wanneer daar oor modale universaliteit gepraat word omvat dit beide die empiries-analitiese en empiries-sintetiese kant van oordele. Dit is dus nie aanvaarbaar dat filosofe (soos byvoorbeeld Carnap en Ayer) die sinteties a prioriese verwerp nie. Wanneer dit kom by die relativisering van die a priori, dan word die logies-empiries analitiese oordele betrek, aangesien dit verskil binne verskillende paradigmas.

'n Vereenvoudigde samevatting kan soos volg geformuleer word. Enige korrekte begrip van 'n entiteit sluit alle modale eienskappe daarvan in. Daarom kan oordele wat op dergelike begrippe berus eienskappe uitlê wat in logies-analitiese sin in die betrokke begrippe vervat is. Indien 'n stoel byvoorbeeld nie van meet af (a priories) 'n fisiese eienskap besit nie, is dit logies-kontradiktories om te beweer dat 'n bepaalde stoel 3.5 kg weeg (die *massa* daarvan). In die afwesigheid van *enige* fisiese eienskap kan 'n stoel nie 'n *bepaalde* fisiese kenmerk besit nie. Deur erkenning te verleen aan hierdie onvermydelike logies-empiries-analitiese gegewe word egter nog nie beweer dat ons op hierdie basis by voorbaat weet wat die presiese gewig van die stoel is nie. Dit kan eers vasgestel word wanneer op logies-empiries-sintetiese wyse die massa van 'n spesifieke uniek-individuele stoel vasgestel is (in hierdie geval 3.5 kg). Daarom staan empiries-analitiese en empiries-sintetiese oordele nie op gespanne voet nie. Laasgenoemde vervolledig slegs eersgenoemde.

Bibliografie

AYER, A.J. 1986. *Language, Truth and Logic*. Cox & Wyman Ltd, Reading: Harmondsworth, Middelsex, England.

CARNAP, R. 1967. *The Logical Structure of the World. Pseudoproblems in Philosophy*. Translated by Rolf A. George. London: Routledge & Kegan Paul.

- FRIEDMAN, M. 1993. Remarks on the History of Science and the History of Philosophy. In: *World Changes: Thomas Kuhn and the Nature of Science*. Edited by Paul Horwich. Cambridge, Massachusetts and London: The MIT Press.
- HORWICH, P. 1993. *World Changes: Thomas Kuhn and the Nature of Science*. Edited by Paul Horwich. Cambridge, Massachusetts and London: The MIT Press.
- KANT, I. 2012. *Prologomena to Any Future Metaphysics. That Will be Able to Come Forward as Science with Selections from the Critique of Pure Reason*. Translated and Edited by Gary Hatfield. Cambridge: Cambridge University Press.
- KATZ, J.J. 1990. *The Metaphysics of Meaning*. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.
- KRIPKE, S. 1980. *Naming and Necessity*. Basil Blackwell: Oxford.
- MITTELSTRASS, J. 1977. Changing concepts of the a priori. In: Butts, R. and Hintikka, J., editors, *Historical and philosophical dimensions of logic, methodology and philosophy of science*, pages 113-138, London, Ontario, Canada: Springer.
- POPPER, K.R. 1989. *Conjectures and Refutations: the growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge.
- STEGMÜLLER, W. 1976. *The Structure and Dynamics of Theories*. Springer-Verlag: New York.
- STEGMÜLLER, W. 1977. *Collected Papers on Epistemology, Philosophy of Science and History of Philosophy*. Volume 1. D. Reidel Publishing Company: Dordrecht-Holland/Boston – U.S.A.
- STRAUSS, D.F.M. 1982. The Place and Meaning of Kant's Critique of Pure Reason (1781) in the legacy of Western philosophy. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Wysbegeerte*. 1982: pp. 131-147.
- STRAUS, D.F.M. 2000. Kant and modern physics. The synthetic a priori and the distinction between modal function and entity. *South African Journal of Philosophy*. Volume 19, Number 1:26-40.
- STRAUSS, D.F.M. 2006. The Best Known but Least Understood Part of Dooyeweerd's Philosophy. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. Volume 42(1&2):61-80.

STRAUSS, D.F.M. 2009. *Philosophy. Discipline of the Disciplines*. Paideia Press: Grand Rapids.

VON WEIZSÄCKER, C.F. 1972. Voraussetzungen des naturwissenschaftlichen Denkens, Herderbücherei, Band 415.